

Бошко МИЈАНОВИЋ*

НЕКИ МОМЕНТИ У ОДНОСИМА ИЗМЕЂУ ДРЖАВЕ И МИТРОПОЛИЈЕ ЦРНОГОРСКО-ПРИМОРСКЕ ПОСЛИЈЕ II СВЈЕТскоГ РАТА

У непрекидном низу природног закона рађања и умирања, закона вјечитог потискивања покољења, дешавају се процеси и догађаји који су више или мање важни за доба једне генерације. Многи људи осјећају потребу да не прођу незапажено кроз вријеме свога доба, па представљају себе као главне актере неког догађаја - чак и ако нијесу учествовали у његовој реализацији - тако да своје име везују за тај догађај. Исто тако о друштвеним збивањима и односима у најближој прошлости поједине личности дају судове без свеобухватних истраживања, бирајући видокруг који најбоље одговара доказивању својих већ унапријед оформљених мишљења и постављених циљева. Ако се тако ради са временом у коме смо и ми били активни судионици, или пак само посматрачи у њему, шта онда рећи за вријеме од прије петсто или више година.

Не улазећи у шире анализе односа државе и Митрополије црногорско-приморске у доба револуционарне, односно социјалистичке државне власти, намјера ми је да изнесем неке примјере плодне сарадње државе и цркве у десетогодишњем периоду (1974-1984). Тачно је да је послјератни период био тежак за Српску православну цркву у Црној Гори, да је то период насиља и хапшења свештеника и уништавања њених добара, али је тачно и да се Митрополији на Цетињу помагало како би на што бољи начин могла да остварује своје духовно дјеловање.

По Уставу социјалистичке Југославије и изјашњавању партије на власти (комуниста), гарантована је потпуна слобода вјероисповијести и грађана као вјерника, а самим тим и цркве, јер се у њој остварују њихова индивидуална религиозна осјећања. Иако је црква одвојена од државе, власт се није одрекла директног утицаја на њен живот и рад. У том циљу формирана су свештеничка удружења, што је имало за посљедицу и подјелу међу свештенством. Декларативно је дата слобода цркви,

---

* Аутор је бивши директор Државног архива Црне Горе, Цетиње.

али је она увијек била под контролом власти. Чак је седамдесетих година прошлога вијека, када је југословенско друштво тежило демократизацији, теоретичар нашег социјалистичког самоуправног система Едвард Кардељ писао: "Велика је заблуда ако неко мисли да ће се наше социјалистичко друштво ипак помирити са покушајима злоупотребе цркве за антисоцијалистичку политичку акцију. Наше социјалистичко друштво не поставља цркви никакве услове за њену слободу, осим да не дозволи да буде претворена у средство антисоцијалистичких политичких снага... Могло би се чак рећи да црква сама себи одређује димензије своје слободе у оној мери у којој интересе верника усклађује са свим другим интересима самоуправног социјалистичког друштва". (Едвард Кардељ, *Правици развоја политичког система социјалистичког самоуправљања*, Београд 1977.)

Ако ових година држава нема повјерења у цркву, како је тек било двадесет или тридесет година раније. Ко је тада утврђивао да ли се црква користи за антисоцијалистичку политичку акцију и да ли је њена дјелатност усклађена са дјеловањем носилаца државне власти? Идејна основа државног дјеловања био је нови философски поглед на свијет, односно марксизам и лењинизам, док је непосредна његова примјена зависила од једног броја људи из врха државне и партијске власти у свакој од република бивше Југославије. А како смо ми Црногорци склони да нове идеје, ако их прихватимо, досљедно спроводимо у живот, није ни чудно што православна црква у Црној Гори није имала праву слободу, већ се доживљавала туђом у новом систему, грађеном на основама "научног социјализма". Зато је непосредни период послје Другог свјетског рата био најтежи у животу цркве.

Свештеници који су се супротстављали директном уплићању државе у канонски живот цркве проглашавани су непријатељима система, па чак и хапшени. Један од њих био је и свештеник Никола Марковић, члан Црквеног суда на Цетињу. Ухапшен је зато што је знао да слободу своје личности не треба да штити кроз слободу ћутања, што није хтио да се претвара да је сагласан са поступцима власти који су у супротности са моралним свештеничким начелима и није хтио да прихвати да се у цркви наступа у име државе, него у име Оца и Сина и Духа Светога. Због тога је, по кратком поступку, осуђен 1952. на двије године затвора. То је онај свештеник који је, обузет националним поносом, држао патриотски говор на демонстрацијама испред Цетињског манастира 26. марта 1941. године, против приступања Југославије Тројном пакту. То је онај свештеник који је одбио наредбу митрополита Јоаникија да са осталим цетињским свештенством 16. маја 1941. дочека италијанског краља Виторија Емануела, суверена окупационе земље, и који је, послје тринаестојулског устанка, провео више од два мјесеца у италијанском затвору на Цетињу. И поново се ове 1952. године, у слободној земљи, нашао у затвору. Али сада на дужи временски период. Непосредан повод хапшењу била је бесједа на Светога Саву, одржана 27. јануара 1952. године у Цетињском манастиру, а која је од полиције оцијењена као непријатељски акт.

У недостатку поменуте бесједе, навешћу акценте из двије бесједе које је свештеник Никола Марковић раније држао поводом истог празничног дана: "Ето, то је наша Црква. Таква је била и остала наша Црква. Таква и остаје наша Црква, јер је уистини родољубива, којој ниједна друга црква није равна. Таква остаје јер је истински носилац Христовог Јеванђеља и националне свијести... Ту и такву Цркву држимо и чувајмо! Знајмо да та и таква Црква не кочи напредак друштва и државе. Напротив. Наша је Црква више служила нацији него Јеванђељу. Дух Светосавља биће и убудуће најсигурнији пут за јачање Српства, развијање Југословенства и струјање велике Словенске Мисли кроз дивно и свето Православље". А у другој бесједи на крају се каже: "У почетку сам рекао, да ће велик бити онај народ чији подмладак поштује славну прошлост и који подражава дјела великана свога народа. Зато: величајмо нашег Св. Саву; одушевљавајмо се дјелима наших великана; напајајмо се духом Светосавља". Тако је говорио прото Никола Марковић, који смицао садашњости изводи из смисла продуховљене и овјековјечује прошлости, из које ће, кроз васпитавање нових покољења, произаћи и смицао будућности.

Двије године касније, 1954, пресудом Окружног суда на Цетињу осуђен је митрополит Арсеније Брэдваревић на дугогодишњу казну затвора. Колико је то био монтиран политички процес види се из чињенице да је Врховни суд Црне Горе преиначио пресуду Окружног суда и смањило за више од пола временску казну, тј. на пет и по година, да би последице двогодишњег заточеништва митрополит Арсеније био прогнан из Црне Горе.

Почетком шездесетих година на митрополитски трон Митрополије црногорско-приморске постављен је Данило Дајковић. Већ последице неколико година сукобио се са намјером власти да се на Ловћену подигне Његошев маузолеј. Крајем 1968. године Скупштина општине Цетиње донијела је одлуку о подизању Маузолеја. Свети архијерејски сабор се успротивио рушењу Његошеве капелице на Ловћену, па, логично, и сам митрополит Данило. На једној од наредних сједница СО Цетиње, у марту 1969, чули су се захтјеви "да се судским путем тражи сатисфакција због тога што је Архијерејски сабор поистоветио одлуку Општинске скупштине Цетиња с варварским чином аустроугарског окупатора који је, у своје време, разрушио Његошеву капелу" (*Политика*, 18. март 1969, Б. Пушоњић). Такође је поручено митрополиту Данилу да се не мијеша у самоуправна права одборника, а чуо се и захтјев да поднесе оставку. (Као да одборници постављају и разрјешавају митрополита црногорско-приморског!)

Сјутрадан су ученици Цетињске гимназије демонстрирали пред Манастиром, протестујући због става митрополита Данила, који се противио рушењу Његошеве капелице на Ловћену. Предсједник Скупштине општине Цетиње окарактерисао је демонстрације као "подршку младих акцији за подизање маузолеја", и да су оне показале "њихову велику бригу и политичку зрелост да учествују у решавању крупних питања" (*Политика*, 19. март 1969, Б. Пушоњић). Не знам каква је била политич-

ка зрелост ових петнаесто-шеснаесто-седамнаестогодишњака, али њихову зрелост као личности, бар неких од њих, најбоље исказују ријечи написане на једном од транспарената: "Чудна попа јади га не били, у свијет га оваквога нема!" Но, митрополит Данило није Поп Мићо из *Горског вијенца*. Ти млади људи, да су били зрели, знали би за морално начело: ко не поштује туђе достојанство, губи изнутра и своје морално достојанство.

И Удружење православних свештеника Црне Горе дало је подршку подизању Његошевог маузолеја на Ловћену, образлажући такву одлуку развијањем добрих односа између цркве и државе. Њихов представник био је и члан Одбора за подизање Његошевог маузолеја. Тако је Митрополија дошла под удар државе и својих свештеника - чланова Удружења.

Послије неуспјелих покушаја митрополита Данила да и у судском поступку спријечи рушење Његошеве капелице, Маузолеј је изграђен и свечано отворен 13. јула 1974. године. Иако сви радови на њему у потпуности нијесу били завршени, Одбор за подизање Маузолеја уступио је Скупштини општине Цетиње овај споменик. Затим је Општина обавезу о даљем старању и заштити Маузолеја пренијела на Републички завод за заштиту споменика културе, а овај, касније, на другу установу, и тако редом, о чему нећу говорити, јер Маузолеј сам за себе није сврха мога излагања.

Новом општинском руководству од 1973. године није била главна преокупација Маузолеј, већ животни проблеми, јер је тада Цетиње пролазило кроз тешку економску и друштвену кризу. Однос републичке власти према Цетињу послје Другог свјетског рата није био ништа бољи од њеног односа према Митрополији црногорско-приморској. Селећи са Цетиња све републичке органе власти и неке републичке институције науке, културе и образовања, оно се нашло на споредним правцима развоја Републике. Пошто су цетињску општину заобилазиле савремене саобраћајнице, то је и физички она била одвојена од осталих подручја Црне Горе. Због тога се наметнуо најпречи задатак да се усвоје развојни приоритети општине, који су били: саобраћајно отварање Цетиња (изградња савремених саобраћајница према Будви и Титограду, као и модернизација пута према Ловћену); стабилно напајање Цетиња електричном струјом и водом; стабилизација, модернизација и изградња привредних капацитета, прије свега ЕИ "Обод"; туризам - кроз изградњу и понуду, као допуну туристичким капацитетима приморског туризма; стварање смјештајних и других услова за рад републичких институција културе; оснивање високошколских институција културолошког усмјерења. Многи од ових приоритета су реализовани захваљујући успостављању добрих службених и блиских односа општинског руководства са члановима новог Извршног вијећа (Владе) Црне Горе, конституисаног у првој половини 1974. године. На његовом челу налазио се Марко Орландић, који је са највећом пажњом прилазио рјешавању захтјева Цетиња.

Такође се успостављају и добри односи општинског руководства са Митрополијом, у почетку сусретима митрополита Данила и предсјед-

ника Скупштине општине Ника Ражнатовића ради рјешавања финансијских обавеза Општине према Митрополији. Касније су сусрети са митрополитом Данилом били чешћи. Прихватио је да прима високе политичке личности из Југославије и из иностранства, који су били гости Републике и Цетиња, остављајући утисак човјека са широким погледима. Да наведем само два догађаја која су ми остала у сјећању.

У Југославији је августа мјесеца 1975. године, у седмодневној посјети, боравила званична делегација од петнаест чланова Представничког дома Конгреса Сједињених Америчких Држава. Конгресмени су посјетили Београд, Загреб, Дубровник, Цетиње, Брионе и Блед, гдје су водили разговоре са највишим државним руководиоцима - председником Титом, чланом Председништва Југославије Едвардом Кардељем, председником Савезне скупштине Киром Глигоровим, председником Савезне владе Цемалом Биједићем, потпредседником Савезне владе и министром иностраних послова Милошем Минићем и другим функционерима. У вишечасовној посјети Цетињу, послје ручка који је приређен у дворском парку, делегација је разгледала манастирску ризницу. При крају посјете Цетињу, у дворишту Манастира, чланове Конгреса примио је митрополит Данило, који је са њима остао у дугом разговору. У његовим одговорима на питања конгресмена, која су се односила на живот цркве, није се могло примијетити да је имао и још има сукоб са државом - не зато што се помирио са судбином губитника, већ због свога достојанства и мјеста које је заузимао.

Двије године касније гости Цетиња били су потпредседник бугарске државе са супругом и Видоје Жарковић, члан Председништва Југославије. У поподневним часовима, код митрополита Данила водио се разговор о разним питањима. Супруга потпредседника Бугарске записивала је нека запажања митрополита Данила, па га је у једном тренутку запитала о особинама Црногораца и њиховој религиозности. Брзо је добила одговор: "Црногорцима је увијек била близу пушка; далеко мотика; а Бога никада нијесу спознали".

И тако је тих година успостављена коректна комуникација између представника државних власти и митрополита црногорско-приморског. Сјећајући се овог периода, Марко Орландић је записао: "Ипак, постепено се успостављају контакти и са митрополитом Данилом. То је отпочело и углавном готово искључиво се одвијало линијом Извршног вијећа и његове Комисије за вјерска питања. Постепено су се побољшавали односи. Имао сам више сусрета са митрополитом Данилом у Извршном вијећу, али и на Цетињу. Успостављању контаката доста је допринијело тадашње цетињско руководство, посебно Нико Ражнатовић, председник СО, и Бошко Мијановић, секретар ОК ЦК Цетиња" (Марко Орландић, *У вршлозу*, стр. 105, Подгорица 1997).

Први разговор, телефоном, са митрополитом Данилом имао сам почетком 1974. године. Тражио је, да ако сам у могућности, нешто предузнем како би се заштитила црква на острву Ком од потпуног уништења. Кроз неколико дана, чамцем са Ријеке Црнојевића дошли смо на острво Ком: директор Републичког завода за заштиту споменика култу-

ре Љубомир Каписода, архитекта у тој установи Ђоко Мугоша, командир Станице милиције Обрад Вучераковић и ја. Острво Ком је некада био истурени дио острва Одринске горе у Скадарском језеру. Сада је то узвишење обрасло зеленилом које својим обимом од око 1800 метара израња из воде, на чијем се врху, висине око 75 метара, налази мала црква. Манастир са црквом Успења Богородице саградили су Црнојевићи почетком 15. вијека. У цркви су и гробови родитеља Ивана Црнојевића - Стефана и Маре. Због турских надирања манастир је напуштен, што се види из Повеље Ивана Црнојевића Цетињском манастиру од 4. јануара 1485. године: "Још приложих све што је имала црква Комска и Горица, које су изградили моји родитељи у име Пречисте, па су судом Божјим опушћеле". Објекти манастирског комплекса су пропали, док је црква, која је била осликана фрескама библијских догађаја, остала сачувана до послје Другог свјетског рата. У њој је 31. јануара 1831. године произведен Његош за архимандрита од призренског владике Захарија. На Велики Госпођиндан у њој су се и око ње окупљали Црногорци из оближњих, као и из даљих мјеста да присуствују црквеној служби коју је држао митрополит. Тај дан био је дан народног празновања.

А ове, 1974. године око цркве су козе; црквена врата су избијена; патос цркве је прекривен дебелим слојем козјег ђубрива, а њен свод је "украшен" слијепим мишевима. Фреске које су биле надхват козјих рогова и потпуно су уништене. Годинама је црква служила као козја стаја. Републички завод за заштиту споменика културе заштитио је сада оно што није пропало, стављајући метална врата на цркву, а власницима коза Општина је забранила коришћење Кома за испашу. Овај догађај сам навео да се не заборави како смо чували цркву, не само као вјерски објекат већ и као споменик наше историје.

У јесен 1977. године, на једном неслужбеном сусрету на Цетињу, Нико Ражнатовић и ја, између осталог, разговарали смо са Марком Орландићем и Ђоком Вукмановићем, чланом Републичком извршног вијећа, о идеји директора Музеја Станислава-Рака Вујошевића, да се, у склопу музејске реорганизације, у цркви на Ђипуру изложе иконе из музејског фонда, о чему се требало договорити са митрополитом Данилом. Марко Орландић нам је казао да се у Републичком секретаријату унутрашњих послова налазе двије иконе и неки други вриједни сакрални предмети, те би те иконе требало дати Музејима, а друге црквене вриједности уступити Манастиру. Позвали смо Рака Вујошевића на разговор, и он је обавијестио наше саговорнике о намјери Музеја да траже од митрополита Данила објекат Црквеног суда за управну зграду. Као противриједност изградила би се митрополитска резиденција у простору манастирског комплекса. Тиме би се створила могућност како проширења манастирске ризнице тако и њене савремене презентације и потпуног обезбјеђења.

У предвечерје пошли смо у Манастир. Разговарало се о општим стварима. Калуђер Марко Калањ послужио нас је "добром друшићком ракијом" - како је говорио митрополит Данило. У једном тренутку Нико Ражнатовић је затражио од митрополита Данила одрезак пензијског

чека, што је он одбио. Али упорношћу Ника Ражнатовића дознали смо за висину пензије митрополита црногорско-приморског - била је нешто већа од минималне републичке пензије. У разговору митрополит Данило је прихватио идеју о изградњи његове резиденције и уступању зграде Црквеног суда Музејима, под условом да квадратура митрополитског двора не буде мања од квадратуре уступљеног објекта.

По убрзаном поступку Републичко извршно вијеће донијело је одлуку о инвестицији за митрополитску резиденцију у висини од двије милијарде динара. За носиоца инвестиције одређени су Музеји - Цетиње. Републичко вијеће је другом одлуком одредило пензију митрополиту Данилу, неколико пута већу од првобитне.

Активности на изградњи резиденције протегле су се неколико година. Републички завод за заштиту споменика културе Црне Горе радио је пројекат, али према њему радови нијесу извођени. У међувремену догодио се априлски земљотрес 1979. године, па је укупна активност у Општини била усмјерена на утврђивање и санацију причињених штета. Други архитектонски пројекат израдио је Завод за заштиту споменика Београд, по коме су и извођени грађевински радови на митрополитском двору. Средства добијена од Извршног вијећа Црне Горе великим дијелом су се обезвриједила због инфлације, као и исплате обавеза Републичком заводу за прву пројектну документацију. Захваљујући средствима добијеним на основу штета од земљотреса на сакралним објектима, митрополитска резиденција је завршена 1983. године, али површине мање од површине зграде Црквеног суда. Тако се реализовала замисао из разговора с краја 1977. године.

За кратко вријеме испунило се и обећање Марка Орландића - на Цетињу су се нашле, како се касније утврдило, највеће хришћанске светиње. Почетком 1978. године, позвао ме Рако Вујошевић да дођем у управу Музеја (Владин дом). У Малој сали (близу канцеларије директора) налазили су се: потпредсједник Републичког извршног вијећа Радивоје Брајовић, директор Републичког завода за заштиту споменика културе Љубомир Каписода, секретар Републичке вјерске комисије Радмило Радмиловић и директор Музеја Рако Вујошевић. На великом столу биле су изложене двије златне кутије украшене драгим камењем, а поред њих двије иконе, од којих је већа са златним и оквиром и ореолом украшеним драгим камењем. Испод њих био је изложен сребрни есцајг. Речено ми је да је у већој кутији рука јеванђелисте Луке, а да је велика икона лик Богородице који се није могао јасно уочити. У мањој кутији налазио се златни крст за који се тада није знало чији је. (Читајући о култу реликвија убрзо сам дошао до сазнања да крст може да буде комад Часног крста. Пренијет из Јерусалима у Цариград због арабљанске инвазије, Христов крст био је распарчан на комаде који су слати манастирима и владарима хришћанског свијета. Његови дјелови су од десетог вијека стављани у реликвијаре, украшене племенитим металима и драгим камењем.) Иконе су остале Музејима, а реликвије (рука и крст) и есцајг Радивоје Брајовић је, у пратњи Радмила Радмиловића, истога дана предао митрополиту Данилу.

Почетком деведесетих година био сам пријатно изненађен када сам чуо на телевизији да рука светитеља у Цетињском манастиру није рука јеванђелисте Луке, већ Јована Крститеља. Телевизија је приказала свету службу у Манастиру, коју су држали патријарх српски Павле и митрополит црногорско-приморски Амфилохије са свештенством, приликом које се у цркви налазила и мени позната рука. Из бесједе патријарха Павла дознао сам да је то рука Јована Крститеља.

Послије неког времена, у поподневним часовима, слушао сам на радију излагање Марка Калања о овим светињама. У том тренутку био сам непријатно изненађен објашњавањем како су поменуте реликвије доспјеле у Цетињски манастир. Из емисије се могло закључити да се то десило, малтене, захваљујући његовом инсистирању код републичких власти. И актере и вријеме тог догађаја нетачно је приказао. Послије тога и на телевизији је о овим светињама слично говорио. Нијесам имао намјеру да пишем о наступима Марка Калања у средствима информисања, да ми није дошла у руке студија Радомира Булатовића *Највеће хришћанске светиње*. У њој се наводи: "Господин Марко Калањ је прецизирао и како је тада на дужности секретара Вјерске комисије био Божо Мартиновић из Бајица на Цетињу, од кога је енергично тражио одговор шта је са светињама. Дошао сам му и он ми је рекао да ће провјерити гдје су и има ли их. Након 25 дана поново сам дошао да питам шта је са светињама и он је рекао да су Рука Светог Јована Крститеља, Честица Часног Крста и Икона предате Музеју на Цетињу. То је учинио Марко Орландић. Рука Светог Јована Крститеља и Честица Часног Крста су предате Манастиру Светог Петра Цетињског, а Икона је остала у Музеју" (Нав. студ. стр. 18).

Видјели смо да су Музејима и Манастиру, почеком 1978. године (што потврђују и документа о предаји) светиње предали Радивоје Брајковић и Радмило Радмиловић, а не Марко Орландић. Марко Калањ није могао "енергично" да тражи одговор шта је са светињама од Божо Мартиновића и да од њега добије обавјештење о њиховој предаји, јер је Божо Мартиновић умро 1976. године, тј. двије године прије него су светиње предате Манастиру и Музејима. О питањима која су се тичала односа државе и цркве - представници власти искључиво су контактирали са митрополитом Данилом.

Тако су се три хришћанске светиње нашле раздвојене - икона Богородице у Музејима, а рука Јована Крститеља и честица Часног крста у Манастиру на Цетињу. Нема разлога да икона Чудотворне Богородице не буде заједно са наведеним реликвијама. Заједно симболично представљају рођење, крштење и распеће Христово.

Рађање Цетиња као духовног и државног центра Црне Горе везано је за лик Богородице. Да није зетски господар Иван Црнојевић 1480. године дао завјет нерукотвореном лику Богородице у лоретској Светој кући (код Анконе), можда би црногорска историја пошла другим правцем. У Оснивачкој повељи Цетињског манастира Иван Црнојевић је написао: "И падох ничице на земљу пред њеним страшним образом и помолих се њеном милосрђу и дадох моје срдечно завјештење њеноме

милосрђу: ако буде милосрдна према мени, недостојноме робу своме, те се вратим у земљу отачаства мога, да ћу изградити цркву у славу њенога свијетла имена". Опис Богородичиног лика дао је савременик Ивана Црнојевића Giacomo Ricci: "Sed et tam dulcis ac speciosa pictura homines quodammodo ad se alliciebat. Visu enim insatiabilis est et tanta quidem arte edita ut mirum quodammodo videatur. Medii enim corporis forma adeo est egregia (nam non integri corporis picturam parva tabella comprehendere potest); pulchra facies ipsaque aliquantulum cum rubedine nigra, ut non immerito de ea Salomon vaticinatus fuerit: Nigra enim, inquit, sum, sed formosa, ideo dilexit me rex. Et facies virginea talis est quam ipse viventem credas. Nulla enim est rosa colore vividior: aureis prolixa capillis capiti fulgentibus, oculisque radiantibus, non iuvenili lascivia, verum senili quadam gravitatem deficiens. Sed et pudorem ac humilitatem et honestatem adeo prae se ferre videtur ut cum ipsis virtutibus contendere possit. Habitu quoque sedet honestissimo: quae quidem omnia imaginem visu gratissimam reddunt." [Ова слика је тако љупка и лијепа, зато привлачи људе. Гледајући је, све више плијени пажњу, јер је урађена са толико умијећа тако да изврстан лик ове полуфигуре изгледа чудесно и стварно. (На малој дасци није било могуће смјестити лик читаве фигуре.) Њено лијепо румено лице је и помало црно, тако да није погрешно пророковао Соломон: 'Црна сам, рече заиста, али лијепа, да ме је волио краљ'. Њено дјевичанско лице је такво да ти се чини као да је живо. Ниједна ружа нема толико живих боја као што има њена густа златна коса, сјајна на врху, њене раздрагане очи гледају, не са младалачком слободом већ са зрелим достојанством. Чини се да отворено показује толико стида, чедности и племенитости, па се не може одредити која од ових врлина преовлађује. Став јој је достојанствен. Све ово чини њен лик прекрасним.] (Giuseppe Santarelli, *La Santa Casa di Loreto*, Loreto 1988, str. 195).

По доласку из Италије Иван Црнојевић није дуго чекао да се од све душе и чистога срца потруди да испуни своје обећање. Изградио је храм на Цетињу "у славу и хвалу те Госпође и мајке божје, у име Њеног Рождства" 1483. године. Послије млетачко-турског рушења манастира Ивана Црнојевића 1692. године, већ 1701. владика Данило гради садашњи манастир, користећи камен и декоративне елементе срушеног. У њему је црква Рођења Богородице, тако да се дато завјештање Ивана Црнојевића лоретској Богородици очувало. Зато је и икони Чудотворне Богородице мјесто у овом храму.